

Ks. Leszek Rojowski*

UPJPII w Krakowie Wydział Teologiczny Sekcja w Tarnowie

DZIAŁALNOŚĆ CHARYTATYWNA W ŚWIETLE STATUTÓW SYNODÓW DIECEZJI TARNOWSKIEJ

Słowa klucze:

działalność charytatywna, synod diecezji tarnowskiej

Treść:

- I. Katolicka dobroczynność w normach I Synodu Diecezji Tarnowskiej
 1. Opieka nad potrzebującymi jako jedno z ważniejszych zadań proboszcza
 2. Dzieła miłosierdzia w katolickiej działalności społecznej
- II. Posługa miłosierdzia i miłości w świetle uchwał III Synodu Diecezji Tarnowskiej
- III. Apostolstwo miłości miłosiernej w normach IV Synodu Diecezji Tarnowskiej
 1. Istota apostołatu miłości miłosiernej
 2. Zakres i formy świadczenia miłosierdzia
 - 2.1. Pomoc ubogim i potrzebującym
 - 2.2. Opieka nad chorymi i cierpiącymi
 - 2.3. Troska o ludzi w podeszłym wieku, samotnych i więźniów
 - 2.4. Troska o niepełnosprawnych
 - 2.5. Duszpasterstwo trzeźwościowe
 3. Podmioty apostołstwa miłości miłosiernej
 - 3.1. Duszpasterze
 - 3.2. Instytuty życia konsekrowanego i stowarzyszenia życia apostołskiego
 - 3.3. Wierni świeccy
 4. Struktury duszpasterstwa charytatywnego i specjalnego
- IV. Wnioski końcowe

* Ks. Leszek Rojowski, dr teologii, prodziekan Wydziału Teologicznego Sekcja w Tarnowie UPJPII w Krakowie, prorektor Wyższego Seminarium Duchownego w Tarnowie.

Działalność charytatywna przynależy do diakonii Kościoła, która jest jedną z trzech jego podstawowych funkcji. Od początków swego istnienia Kościół podejmował różne działania zmierzające do otoczenia troską ludzi ubogich i potrzebujących. Realizacja tych zadań dokonywała się najpierw we wspólnotach chrześcijańskich pod przewodnictwem biskupa, a następnie, poczynając od końca IV wieku, także w tworzonych stopniowo wspólnotach parafialnych. Diecezje i parafie, z istniejącymi w nich strukturami, formami i sposobami niesienia pomocy potrzebującym, są do dziś podstawowymi wspólnotami, w których realizowana jest *caritas* Kościoła.

Celem niniejszego artykułu jest ukazanie działalności charytatywnej w jej duszpastersko-prawnym ukształtowaniu w diecezji tarnowskiej w oparciu o statuty synodów diecezjalnych. W opracowaniu zostaną poddane analizie uchwały trzech spośród czterech dotychczasowych synodów diecezjalnych: I Synodu Diecezji Tarnowskiej z 1928 r., III Synodu z 1948 r. oraz IV Synodu, który odbył się w latach 1982-1986¹ Pominięcie II Synodu diecezjalnego, który został przeprowadzony w 1938 r., jest spowodowane tym, że nie wszedł on nigdy w życie, a jego uchwały i materiały synodalne zagięły podczas II wojny światowej²

Analiza statutów poszczególnych synodów pozwoli zobaczyć rangę działalności charytatywnej, jej podmiot, przedmiot, organizację i formy realizacji w konkretnym czasie życia i działania Kościoła tarnowskiego. Plan opracowania wytyczają poszczególne synody w kolejności chronologicznej. W końcowej części zostaną zaprezentowane wnioski wynikające z dokonanej analizy uchwał synodalnych.

I. KATOLICKA DOBROCZYNNOŚĆ W NORMACH I SYNODU DIECEZJI TARNOWSKIEJ

Diecezja tarnowska została powołana do istnienia w 1786 r. Do zwołania pierwszego w jej historii synodu diecezjalnego dochodzi jednak dopiero po 142 latach³, podczas sprawowania rządów pasterskich przez bp. Leona

¹ Dla uproszczenia przyjęto w artykule jednolitą rzymską numerację poszczególnych synodów, z zachowaniem jednakże oryginalnych tytułów przy cytowaniu.

² Por. B. Kumor, *Diecezja tarnowska. Dzieje ustroju i organizacji 1786-1986*, Kraków 1985, s. 371. Opinia B. Kumora o zaginięciu uchwał II Synodu Diecezji Tarnowskiej w czasie ostatniej wojny stoi w częściowej sprzeczności z wypowiedziami biskupa J. Stepy, przywołanymi zresztą przez B. Kumora na tej samej stronie jego dzieła. Biskup Stepa w przemówieniu inauguracyjnym III Synodu w 1948 r. stwierdził: „Przed nami pozostały dwie możliwości: albo wydrukować II Synod, w którym wiele rzeczy jest przestarzałych, albo odbyć nowy synod” (J. Stepa, *Przemówienie w katedrze na otwarcie synodu*, w: *Trzeci Synod Diecezji Tarnowskiej 1948*, „Currenda” 6-7 [1957], s. 331). Rozważana możliwość wydrukowania uchwał II Synodu wskazuje, że zaraz po wojnie dysponowano jeszcze materiałami tegoż synodu, inaczej odwoływanie się do takiej ewentualności byłoby nieuzasadnione. Nie zmienia to faktu, że uchwały II Synodu nie zachowały się do dnia dzisiejszego.

³ Przyczyny zaniedbań w tym obszarze życia kościelnego podaje B. Kumor, *Diecezja tarnowska*, dz. cyt., s. 363-366.

Wałęgę. W dniu 4 kwietnia 1927 r. ogłosił on zwołanie synodu, zapowiedział jego cele⁴ i powołał 8 komisji synodalnych. Jedną z nich była Komisja Duszpasterstwa poza Kościołem, która miała się zająć m.in. formami akcji charytatywnej oraz związkami i stowarzyszeniami parafialnymi⁵. Wnioski z prac komisji zostały zebrane jako uchwały przygotowawcze do synodu diecezjalnego i przesłane do dyskusji na kongregacjach dekanalnych. Uwagi z posiedzeń dekanalnych trafiły do promotora synodu ks. Władysława Mysora. Następnym krokiem było zwołanie I Synodu przez bp. Wałęgę do bazyliki katedralnej w Tarnowie w dniach 21-23 sierpnia 1928 r.⁶ Jego uczestnikami byli jedynie duchowni, powołani na mocy prawa oraz przez biskupa diecezjalnego w łącznej liczbie 151 osób⁷. Duchowni mieli także być wykonawcami uchwał synodalnych. Odpowiadało to ówczesnej wizji duszpasterstwa, zgodnie z którą to biskupi i kapłani odpowiadali głównie za realizację misji Kościoła⁸.

W ramach I Synodu Diecezji Tarnowskiej uchwalono łącznie 275 statutów synodalnych ujętych w cztery części⁹. W części drugiej dokumentu synodalnego znalazły się dwa działy poświęcone „karności wśród duchowieństwa” oraz „karności wśród wiernych”, w których zostały podjęte zagadnienia odnoszące się do działalności charytatywnej, choć nie zostały one tak nazwane.

⁴ W odezwie do duchowieństwa diecezjalnego zapowiadającej zwołanie synodu biskup Wałęga uzasadniał jego potrzebę koniecznością dostosowania obowiązującego prawa diecezjalnego do norm Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1917 r., oraz przepisów Konkordatu pomiędzy Rzeczpospolitą Polską a Stolicą Apostolską z 1925 r. Wskazał ponadto, że obowiązujące wówczas prawo diecezjalne domagało się uzupełnienia nowymi postanowieniami i systematycznego zestawienia (por. L. Wałęga, *Zapowiedź Synodu*, 04.04.1927 r., w: *Pierwszy Synod Diecezji Tarnowskiej 1928*, Tarnów 1928, s. 9).

⁵ Por. „Currenda” 4 (1927), s. 24-25.

⁶ L. Wałęga, *Dekret o zwołaniu Synodu*, 20.06.1928 r., w: *Pierwszy Synod*, dz. cyt., s. 13-14.

⁷ Por. *Pierwszy Synod*, dz. cyt., s. 16-21. Wynikało to z norm kanonu 358 Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1917 r. który stanowił, że wierni świeccy nie mają prawa udziału w pracach synodu (por. T. Rozkrut, *Synod diecezjalny w Kościele*, Tarnów 2002, s. 52).

⁸ W przemówieniu na otwarcie synodu biskup Wałęga wskazał na niektóre idee przewodnie życia kapłańskiego. Ukazał on kapłana jako męża modlitwy, apostołstwa i ofiary. Synod diecezjalny miał przyczynić się do podniesienia ducha pobożności wśród duchowieństwa diecezji, większej miłości i troski o „owce” (J 21,18) w pracy apostołskiej oraz odnowienia postawy ofiarności w życiu kapłańskim (L. Wałęga, *Mowa przy otwarciu Synodu*, 21.08.1928 r., w: *Pierwszy Synod*, dz. cyt., s. 22-29).

⁹ Pierwsza część (*O pielęgnowaniu wiary świętej*) podejmowała kwestie wyznawania i zachowywania wiary, głoszenia słowa Bożego oraz nauczania katechizmu; druga (*O karności kościelnej*); trzecia (*O służbie Bożej*) określała normy dotyczące sakramentów świętych, kościołów i kaplic, cmentarzy, świąt oraz ważniejszych czynności liturgicznych. Statuty czwartej części synodu odnosiły się do majątku kościelnego. Do statutów synodalnych dołączono w formie dodatku 19 dokumentów zawierających głównie różnego rodzaju instrukcje, przy czym żadna z nich nie odnosiła się do działalności charytatywnej.

1. Opieka nad potrzebującymi jako jedno z ważniejszych zadań proboszcza

Pierwsze normy i wskazania odnoszące się do pomocy potrzebującym zostały podane przy określeniu ważniejszych obowiązków proboszczowskich. Synod zaliczył do nich m.in.: opiekę nad ubogimi, opuszczonymi, starcami i sierotami, troskę o chorych, o emigrantów oraz o osoby niepełnosprawne. Każdy z tych obowiązków został przez synod szczegółowiej określony i ujęty w formie osobnych rozdziałów¹⁰

Opieka nad ludźmi doświadczonymi ubóstwem, osieroceniem i opuszczeniem została nazwana – w myśl nauki Chrystusa – „najwznioślejszym obowiązkiem duszpasterza”¹¹ Proboszcz miał otoczyć ich wszystkich miłością i ojcowską troską. Jego obowiązkiem było czuwanie, aby placówki i miejsca służące tym ludziom odpowiadały swemu przeznaczeniu. Winien także popierać działania zmierzające do zakładania nowych ochronek, szpitali i przytulisk. Synod zachęcał do organizowania parafialnych zespołów, tzw. rad sierocych, mających dbać o duchowe i materialne dobro sierot oraz do budowy parafialnych lub ponadparafialnych sierocińców. Troska o ludzi w podeszłym wieku, niepełnosprawnych i opuszczonych obejmowała również wysiłki zmierzające do zapewnienia im łatwiejszego przystępowania do sakramentów świętych. W tym celu proboszcz miał udawać się do miejsca ich zamieszkania, zwłaszcza w przypadku miejscowości znacznie oddalonych od kościoła parafialnego. Synod zachęcał do sprawowania dla nich Mszy św. w miejscowej kaplicy, a nawet – za pozwoleniem dziekana – w domu prywatnym¹²

W ramach troski o chorych I Synod wskazywał proboszczowi przede wszystkim obowiązek zapewnienia im opieki duchowej. Proboszcz miał czuwać, aby chorzy parafianie przyjęli wcześniej sakramenty święte, winien także modlić się za nich i zachęcać innych do modlitwy w ich intencji. Synod wskazywał ponadto, że troska proboszcza o chorych nie może ograniczyć się do przybycia i udzielenia im sakramentów, ale powinna wyrażać się ona w częstszych odwiedzinach, zwłaszcza w przypadku dłuższej choroby i większego opuszczenia przez innych. Gdyby tego wymagała sytuacja, proboszcz powinien doradzić, aby wezwano lekarza, a w razie potrzeby chętnie udzielić choremu wsparcia materialnego¹³

Troska o emigrantów polegała przede wszystkim na zapewnieniu im opieki duszpasterskiej i pomocy w utrzymaniu ich więzi z krajem ojczystym. Zasadniczo synod wskazywał proboszczom, by nie popierali emigracji jako zjawiska niosącego liczne zagrożenia duchowe. Jeśli jednak nędza lub inne

¹⁰ Rozdział stanowi najmniejszą jednostkę podziału statutów I Synodu. Rozdziały przynależą do tytułów, a te do części. Jedynie w drugiej części występuje jeszcze jej podział na dwa działy.

¹¹ Tamże, stat. 82 § 1. Szczególniejszą troską proboszcza mieli być także otoczeni: „służba domowa, osoby kalekie i w podeszłym wieku oraz pastuszkowie”.

¹² Por. tamże, stat. 83.

¹³ Por. *Pierwszy Synod*, dz. cyt. stat. 80.

ważne względy zmuszały parafian do wyjazdu za granicę, wówczas proboszcz był obowiązany do zachęcania ich, aby trwali w wierności małżeńskiej, sumiennie spełniali praktyki religijne i przystąpili przed opuszczeniem kraju do sakramentów świętych¹⁴ Duszpasterz winien dopilnować, aby opuszczający rodzinę, parafię i ojczyznę wzięli ze sobą książeczkę do nabożeństwa i różaniec. Powinien ich zachęcać do utrzymywania kontaktu z rodziną i z proboszczem parafii przez pisanie listów. Obowiązkiem proboszcza było odpowiadać z serdecznością na korespondencję od wychodźców i modlić się w ich intencji przy nabożeństwach we wspólnocie parafialnej. Synod polecał, aby w parafii był sporządzony spis osób, które wyemigrowały, wraz z ich adresami. Należało także zorganizować komitet pomocy duszpasterskiej dla emigracji, którego celem było utrzymywanie żywego kontaktu z wychodźcami, przesyłanie im pism, książek katolickich oraz dobrych gazet czytanych w danej miejscowości¹⁵ Synod wskazywał, że proboszcz powinien podjąć podobne działania w odniesieniu do młodzieńców powołanych do odbycia służby wojskowej¹⁶

Kolejnym zadaniem przynależącym do „ważniejszych obowiązków proboszcza” była opieka nad osobami niepełnosprawnymi. Statuty synodalne wskazywały, że w postępowaniu wobec nich proboszcz winien zawsze okazywać dużo cierpliwości i życzliwości. Jego troska o ludzi kalekich i upośledzonych miała się także okazywać poprzez materialne wsparcie świadczone na miarę potrzeb i możliwości. Proboszcz, przy pomocy innych wiernych oraz we współpracy z rodzicami i opiekunami osób niepełnosprawnych umysłowo, winien ich nauczyć najważniejszych prawd wiary, przygotować do przyjęcia sakramentów świętych i ułatwić im częstsze z nich korzystanie¹⁷ W kontekście obowiązków związanych z troską o niepełnosprawnych I Synod nakreślił proboszczowi zadania odnoszące się do kształtowania postaw wiernych wobec tej kategorii osób potrzebujących. Nauczanie i formowanie społeczeństwa miało polegać z jednej strony na przeciwstawianiu się błędnemu mniemaniu jakoby upośledzenie i kalectwo były czymś godnym pogardy, z drugiej zaś na ukazywaniu, że opieka nad nimi jest wyraźnym czynem miłosierdzia chrześcijańskiego i przejawem wrażliwości społecznej. Duszpasterz miał ponadto pouczać o przyczynach niepełnosprawności tak, aby na ile to możliwe, ludzie mogli uniknąć kalectwa. Jedną z przyczyn niedorozwoju umysłowego był analfabetyzm. Synod polecał proboszczom, aby wpływali na rodziców, by posyłali dzieci do szko-

¹⁴ Por. tamże, stat. 85 § 1; § 2, 1-2. W przypadku równoczesnego wyjazdu większej grupy, proboszcz winien urządzić dla nich, o ile to byłoby możliwe, rekolekcje albo przynajmniej nabożeństwo z błogosławieństwem i dobrym słowem na drogę.

¹⁵ Por. tamże, stat. 85 § 2, 3-4. Komitet pomocy duszpasterskiej dla emigracji mógł być zorganizowany np. przy bractwie różańcowym.

¹⁶ Por. tamże, stat. 86.

¹⁷ Por. tamże, stat. 87-88. Osoby głęboko upośledzone umysłowo i niezdolne do przyjęcia sakramentów świętych miały być przez proboszcza polecane opiece domowników, członków bractw kościelnych i ludzi dobrej woli.

ły; tam zaś, gdzie niepełnosprawni umysłowo nie mogli już uczęszczać do szkół ze względu na wiek, proboszcz miał popierać organizowanie dla nich, przy pomocy nauczycieli i innych osób, specjalnych kursów¹⁸

Sprawy związane z pomocą potrzebującym zostały także podjęte przy unormowaniu kwestii związanych z wizytacją parafii przez proboszcza¹⁹. Obowiązek ten polegał na okresowych odwiedzinach poszczególnych części parafii, tak aby w ciągu pięciu lat proboszcz mógł nawiedzić każdą rodzinę w parafii²⁰. Wizytacja miała charakter duszpasterski. Zmierzała ona do lepszego poznania wiernych powierzonych pasterskiej trosce proboszcza, rozeznania warunków ich życia, dostrzeżenia braków, wad i potrzeb. W oparciu o doświadczenie osobistego spotkania z wiernymi w ich sytuacji, proboszczowi łatwiej było przyjść swoim parafianom z pomocą materialną i duchową. Podczas wizytacji duszpasterskiej proboszcz winien zwracać szczególną uwagę na ludzi opuszczonych i zaniedbanych, udzielać rad i pouczeń, upominać błądzących, pocieszać strapionych i pomagać w doprowadzeniu do zgody między zwaśnionymi²¹

2. Dzieła miłosierdzia w katolickiej działalności społecznej

Dalsze normy dotyczące praktykowania miłosierdzia zostały zawarte w części poświęconej katolickiej działalności społecznej i odnosiły się do wszystkich członków wspólnoty Kościoła²². W statucie 130 znalazło się ogólne wskazanie, że wszelkim poczynaniom podejmowanym przez wiernych w tej szerokiej sferze aktywności winien przyświecać przykład miłosiernej postawy Jezusa, objawiającej się w szczególnej trosce o biednych i uciśnionych. Synod wzywał do wrażliwości na ubóstwo i cierpienia bliźnich oraz czynnej miłości wobec nich. Dzieła miłosierdzia miały być dla wszystkich wiernych szczególnym i wyjątkowym znakiem wierności Chrystusowi, a dla bractw i stowarzyszeń religijnych miarą ich żywotności²³

¹⁸ Por. tamże, stat. 89. Jako poważne źródło kalectwa i upośledzeń synod wskazywał także na braki płynące z nieznamomości zasad higieny.

¹⁹ Wizytacja różniła się od tzw. kolędy, która miała charakter ściśle liturgiczny i odbywała się w okresie Bożego Narodzenia. Przeprowadzenie kolędy należało z zasady do wikariusza, któremu wierni mogli złożyć stosowną ofiarę. Synod zachęcał kolędującego kapłana do przekazania części datków na rzecz osób najuboższych w parafii lub na potrzeby kościoła. Natomiast proboszczowie odbywający w ciągu roku wizytację wiernych nie mogli przyjmować z tej okazji żadnych datków. Wyjątek stanowiły jedynie te sytuacje, kiedy proboszcz był sam w parafii i mógł złączyć wizytację z kolędą (por. tamże, stat. 77 § 1-2 oraz stat. 78-79).

²⁰ Por. tamże, stat. 76. Proboszczowie w podeszłym wieku i chorzy mogli być zwolnieni w całości lub częściowo z tego obowiązku, natomiast proboszczowie parafii w Tarnowie, Nowym Sączu i Bochni mogli być zastąpieni przez swoich pomocników – wikariuszy parafialnych.

²¹ Por. tamże, stat. 77, § 1.

²² Zagadnienia te znalazły się w dziale podejmującym kwestię tzw. „karności wśród wiernych”

²³ *Pierwszy Synod*, dz. cyt., stat. 130.

Kolejne uregulowania synodalne odwoływały się w większości do działań, których promotorami i inicjatorami mieli być duszpasterze. Synod wskazywał kapłanom konieczność aktywnego zaangażowania wszędzie tam, gdzie domagała się tego obrona sprawiedliwości i okazanie czynnego miłosierdzia. Duchowni mieli uczyć i formować wiernych, począwszy już od dzieci i młodzieży szkolnej, aby kierowali się sprawiedliwością, miłością bliźniego i miłosierdziem. Do zadań duszpasterzy należało także zakładanie komitetów, które pokierowałyby całością działań dobroczynnych w parafii i były w stanie skutecznie pomóc wszystkim potrzebującym. Jednym ze sposobów przewyciężania ubóstwa było popieranie przez duchownych wszelkich uczciwych poczynań zmierzających do podniesienia zamożności wiernych²⁴

Podjmując różnorakie działania na polu dobroczynnym, duszpasterze powinni korzystać z pomocy wiernych świeckich i z nimi współpracować. Szczególną rolę w takiej współpracy miała odgrywać rada parafialna. Dzięki osobom, które ją tworzyły, proboszcz parafii poznawał lepiej duchowe i materialne potrzeby swoich parafian. Rada była także miejscem wypracowywania odpowiednich sposobów zaradzenia trudnym sytuacjom. Proboszcz jako przewodniczący rady korzystał z jej pomocy podczas wspólnych posiedzeń lub też spotykając się w miarę potrzeby osobno z mężczyznami, osobno z kobietami, które do niej przynależały²⁵

II. POSŁUGA MIŁOSIERDZIA I MIŁOŚCI W ŚWIETLE UCHWAŁ III SYNODU DIECEZJI TARNOWSKIEJ

Zwołanie III Synodu Diecezji Tarnowskiej zostało zapowiedziane przez bp. Jana Stepę na 1948 r. W *Liście pasterskim do duchowieństwa* z 2 lutego 1948 r. wskazał on cele przyszłego synodu oraz poinformował o powołaniu 5 komisji synodalnych²⁶. Jedną z nich była Komisja ds. Duszpasterskich złożona z trzech podkomisji: duszpasterstwa w kościele, duszpasterstwa pozakościelnego oraz szkolnej²⁷. Sprawna praca komisji synodalnych sprawiła, że bp Stepa mógł zwołać III Synod na dni 5-7 lipca 1948 r. Do wzięcia udziału w nim zostało zaproszonych 160 księży²⁸. W przemówieniu na otwarciu synodu biskup diecezjalny stwierdził, że zadaniem zgromadzenia synodalnego będzie dostosowanie ustawodawstwa diecezjalnego do wymogów czasu, skoordynowanie pracy apostolskiej w diecezji oraz uchwycenie

²⁴ Por. tamże, stat. 131-133.

²⁵ Por. tamże, stat. 135-136.

²⁶ Były nimi m.in. kwestie rozgraniczeń dekanatów, sprawy liturgii parafialnej i diecezjalnej, zagadnienia pracy duszpasterskiej oraz sprawy administracyjne i gospodarcze w diecezji (J. Stepa, *List do duchowieństwa*, 02.02.1948, „Currenda” 1 [1948], s. 59-62).

²⁷ Por. tamże.

²⁸ Z tej liczby 12 duchownych nie wzięło udziału w pracach synodu (por. *Uczestnicy Synodu*, „Currenda” 6-7 [1957], s. 342).

istoty współczesnego apostołatu²⁹ Zadania te miały podtrzymać kierunek nadany diecezji na dwóch wcześniejszych synodach i przyczynić się kontynuacji rozpoczętych wówczas reform³⁰ Dlatego też, zarówno w ogólnej redakcji, jak i treści poszczególnych statutów, uwidacznia się wyraźnie podobieństwo pomiędzy I i III Synodem³¹ Dotyczy to także uregulowań i norm odnoszących się do działalności dobroczynnej.

III Synod Diecezji Tarnowskiej podjął zagadnienia związane z troską o ubogich i potrzebujących w części poświęconej karności kościelnej wśród duchowieństwa i wśród wiernych. Najwięcej wskazań i norm znajduje się w statutach określających ważniejsze obowiązki proboszcza, w rozdziale zatytułowanym: „O utrzymywaniu łączności z wiernymi” W ramach tego rozdziału zostały podjęte kwestie wizytacji parafii, troski o chorych, ubogich, niepełnosprawnych i emigrantów³². Szczegółowe zadania proboszcza w tych obszarach są w zasadzie powtórzeniem zarządzeń, wskazań i uregulowań, które były obecne w normach I Synodu z 1928 r. Jednakże statuty III Synodu nie wyróżniają w osobnej formie żadnego z zadań proboszcza w odniesieniu do różnych kategorii potrzebujących, ale umieszczają je wszystkie w ramach rozdziału o utrzymywaniu łączności z wiernymi³³

Także jeśli chodzi o podjęcie kwestii praktykowania i inicjowania działań miłosiernych w sferze życia społecznego, III Synod diecezjalny powtarza niektóre normy I Synodu. Chodzi głównie o przypomnienie powszechnego obowiązku miłości i miłosierdzia wobec uciśnionych i ubogich, które są czytelnym znakiem wierności nauce Chrystusa. Synod przywołał także ponownie statuty mówiące o roli i posłudze kapłana na rzecz obrony sprawiedliwości, okazywania miłosierdzia i wychowywania wiernych do takich postaw³⁴

Uchwały III Synodu nie wspominają natomiast o podejmowaniu przez duchownych działań na rzecz zakładania oddziałów i komitetów scalających akcję miłosierdzia w parafii. Było to spowodowane nową sytuacją duszpasterską i organizacyjną w sferze zorganizowanej działalności charytatywnej. W 1937 r. został bowiem powołany do istnienia Związek „Caritas” Diecezji Tarnowskiej, którego zadaniem było m.in. zrzeszanie istniejących w diecezji

²⁹ W „uchwyceniu istoty współczesnego apostołatu” chodziło o „właściwe przedstawienie odwiecznych i wypróbowanych metod duszpasterskich na tle ówczesnych prądów kulturowych”, które biskup Stepa sprowadził do trzech najważniejszych: rozdźwięku pomiędzy materią a duchem, myślą a czynem, jednostką a zbiorowością (por. J. Stepa, *Przemówienie w katedrze na otwarciu Synodu*, dz. cyt., s. 331-335).

³⁰ Por. tamże, s. 335.

³¹ Z przyczyn wskazanych we wstępie nie jest możliwe porównanie z II Synodem Diecezji Tarnowskiej.

³² Por. *Trzeci Synod*, dz. cyt., stat. 76-88.

³³ I Synod z 1928 r., zajmując się tą samą kwestią, poświęcił osobne rozdziały odwieczynom chorych, opiece nad opuszczonymi, sierotami i starcami, trosce o emigrantów i powołanych do służby wojskowej oraz opiece nad upośledzonymi. Struktura podziału III Synodu jest w zasadzie identyczna jak w przypadku I Synodu: dzieli się na części, te na tytuły, które składają się z rozdziałów.

³⁴ Por. tamże, stat. 118-119.

stowarzyszeń dobroczynnych i dzieł miłosierdzia, promowanie i propagowanie działań charytatywnych oraz tworzenie parafialnych oddziałów „Caritas”³⁵ Aktywność Związku doprowadziła do powołania takich oddziałów w większości parafii. W tym kontekście III Synod podkreślił, że „akcja miłosierdzia chrześcijańskiego winna objąć każdą parafię tak, aby każdy wierny mógł przy jej pomocy tym skuteczniej pełnić dzieła miłosierdzia chrześcijańskiego, a każdy z potrzebujących znalazł pomoc materialną i duchową”³⁶

W normach synodalnych zawartych jest jeszcze kilka pojedynczych rozporządzeń, które odnoszą się do działalności charytatywnej. Przy regulacjach dotyczących pogrzebu chrześcijańskiego jeden ze statutów polecał urządzenie bezpłatnego pogrzebu ubogim, którym nie miał kto pokryć jego kosztów, a także odprawienie za taką osobę Mszy św. pogrzebowej³⁷ Podobny obowiązek rozciągał się na każdy inny rodzaj czynności lub posługi duchowej, z którym związane było uiszczanie opłat lub składanie ofiar. Duszpasterz proszony o posługę duchową przez osobę, która z powodu ubóstwa nie była w stanie złożyć żadnej ofiary, nie mógł odmówić wypełnienia świętej czynności³⁸

Z uregulowań III Synodu należy wskazać jeszcze jedno rozporządzenie odnoszące się niesienia pomocy i zabezpieczenia starości utrudzonym, niezdolnym do pracy, chorym i ubogim kapłanom. Potrzebę utworzenia instytucjonalnych podstaw niesienia im pomocy wskazał bp Stepa w inauguracyjnym Synod przemówieniu w tarnowskiej katedrze³⁹ Owocem synodalnych wysiłków w tym kierunku było powołanie *Caritas sacerdotalis* jako organizacji zrzeszającej wszystkich kapłanów i zajmującej się m.in. kwestiami pomocy duchowej i materialnej dla kapłanów, którzy znaleźli się w potrzebie⁴⁰

III. APOSTOLSTWO MIŁOŚCI MIŁOSIERNEJ W NORMACH IV SYNODU DIECEZJI TARNOWSKIEJ

Ostatni z dotychczasowych i aktualnie obowiązujący⁴¹ synod diecezjalny w diecezji tarnowskiej został zapowiedziany przez bp. Jerzego Ablewicza podczas zjazdu księży dziekanów i wicedziekanów w Tarnowie w dniu 3 listopada 1980 r. Jego uroczyste otwarcie nastąpiło pół roku później, w dniu 15 czerwca, choć nadal trwały prace nad celem i strukturą synodu⁴². Dnia

³⁵ Por. *Statut Związku „Caritas” Diecezji Tarnowskiej*, Tarnów 1937, s. 1-2.

³⁶ *Trzeci Synod*, dz. cyt., stat. 125. Synod nałożył także obowiązek przekazywania ofiar z dyspens od postów na diecezjalny Związek „Caritas” (por. stat. 224, § 2.3).

³⁷ Por. tamże, stat. 196.

³⁸ Por. tamże, stat. 241, § 1.

³⁹ Por. J. Stepa, *Przemówienie w katedrze na otwarcie Synodu*, dz. cyt., s. 332.

⁴⁰ W celu niesienia pomocy materialnej na zaspokojenie potrzeb współbraci każdy kapłan miał obowiązek uiszczania określonej składki (por. *Trzeci Synod*, dz. cyt., stat. 30-31).

⁴¹ Niektóre normy synodalne straciły aktualność lub zostały uchylone przez późniejsze zarządzenia lub dekryty biskupa diecezjalnego.

⁴² Por. *Kalendarium IV Synodu Diecezji Tarnowskiej*, w: *IV Synod Diecezji Tarnowskiej (1982-1986)*, Tarnów 1990, s. 312.

16 października 1981 r. bp Ablewicz podpisuje *Statut IV Synodu Diecezji Tarnowskiej*, w którym określono jego cel jako „podjęcie wspólnego działania dla pogłębienia wiary i ożywienia życia religijnego w diecezji tarnowskiej w oparciu o naukę Kościoła powszechnego, w szczególności podaną przez II Sobór Watykański i Urząd Nauczycielski Kościoła w okresie posoborowym” oraz wskazano uczestników synodu⁴³

W dniu 8 maja 1981 r. bp Ablewicz powołał Komisję Główną i Sekretariat Synodu, zaś 17 października zatwierdził 10 komisji problemowych, podzielonych w niektórych przypadkach na kilka podkomisji. W ramach Komisji ds. Duszpasterstwa została powołana m.in. podkomisja dobroczynności, grup specjalnych, specjalistycznych i trzeźwości⁴⁴ Jej utworzenie podkreślało doniosłość problematyki miłosierdzia i pomocy osobom potrzebującym w całości działalności duszpasterskiej Kościoła tarnowskiego, którą miał zająć się synod. Zapowiadało także, że w pracach synodalnych w ramach jednego zespołu będą wyróżnione osobno kwestie działalności dobroczynnej, pomocy osobom wymagającym specjalnej troski oraz zagadnienia związane z duszpasterstwem trzeźwości.

11 lutego 1982 r. biskup ordynariusz skierował do diecezjan list pasterski, zapowiadający IV Synod, po czym rozpoczęły się kongregacje rejonowe, spotkania szkoleniowe dekanalnych referentów synodalnych oraz sesje informacyjne synodu⁴⁵ Tematyce dobroczynności, trzeźwości i duszpasterstwa specjalnego została poświęcona V sesja informacyjna IV Synodu, która odbyła się w 5 ośrodkach diecezji w dniach 23-27 stycznia 1984 r.⁴⁶ Jednym z celów tej sesji było zapoznanie uczestników poszczególnych spotkań z problemami teologiczno-pastoralnymi odnoszącymi się do omawianej tematyki. Były one potem przedmiotem dyskusji w synodalnych zespołach parafialnych. Drugim celem sesji informacyjnej było skierowanie pisemnych pytań sondażowych dla uzyskania informacji o aktualnej sytuacji w omawianej dziedzinie. W tym samym roku, 29 września, na posiedzeniu Komisji Głównej odbyła się dyskusja nad projektem dokumentu przygotowanym przez podkomisję dobroczynności, grup specjalnych, specjalistycznych i trzeźwości, zaś 24 listopada Komisja Główna obradowała nad uwagami i wnioskami, które

⁴³ Por. *Statut IV Synodu Diecezji Tarnowskiej*, „Currenda” 9-12 (1981), s. 223. Statut wprowadzał zasadniczą zmianę co do uczestników synodu. W porównaniu z wcześniejszymi synodami diecezjalnymi w nowym synodzie miał uczestniczyć cały Lud Boży diecezji. Oznaczało to w praktyce, że zarówno w działalności różnych organów i komisji synodalnych, jak i pracach i w dyskusjach dekanalnych i parafialnych zespołów synodalnych brali udział nie tylko duszpasterze, ale także osoby konsekrowane i wierni świeccy.

⁴⁴ Podkomisji przewodniczył ks. dr Adam Nowak, a w jej skład weszło 12 księży, 1 siostra zakonna i 1 osoba świecka (por. *Kalendarium IV Synodu Diecezji Tarnowskiej*, s. 312-314). W dokumencie synodalnym nazwa tej podkomisji pojawia się czasem pod nieco zmienioną nazwą.

⁴⁵ Por. tamże, s. 314-316.

⁴⁶ Problematyka dobroczynności była jednym z kilku tematów sesji. Oprócz niej podjęto także zagadnienia dotyczące grup zawodowych, trzeźwości, misji oraz ekumenizmu (por. tamże, s. 319).

zostały zgłoszone z diecezji do tegoż projektu. Owocem tych prac było uchwalenie na czwartej sesji plenarnej IV Synodu w Bochni w dniu 15 grudnia trzech dokumentów Komisji ds. Duszpasterstwa, z których jeden dotyczył dobroczynności, grup specjalnych i trzeźwości⁴⁷. Na początku 1985 r. Komisja Główna obradowała raz jeszcze nad poprawkami do przyjętych dokumentów, po czym Kolegium Koordynacyjno-Redakcyjne dokonało ostatecznej redakcji dokumentów IV Synodu⁴⁸. Biskup tarnowski J. Ablewicz podpisał statuty synodalne podczas uroczystej sesji na zakończenie IV Synodu, która miała miejsce w bazylice katedralnej w Tarnowie w dniu 13 marca 1986 r.

Dokument przygotowany przez podkomisję dobroczynności, grup specjalnych, specjalistycznych i trzeźwości stanowi jeden z rozdziałów trzeciej księgi uchwał synodalnych⁴⁹. Został on zatytułowany *Apostolstwo miłości miłosiernej* i objął następujące zagadnienia: duszpasterstwo dobroczynności, duszpasterstwo chorych, duszpasterstwo ludzi starszych wiekiem, duszpasterstwo ludzi samotnych, duszpasterstwo więźniów, duszpasterstwo głuchoniemych, niewidomych i upośledzonych umysłowo, duszpasterstwo trzeźwościowe, duszpasterstwo turystyczne, wczasowe i zdrojowe⁵⁰. Większość norm i zaleceń dotyczących posługi miłosierdzia w IV Synodzie znajduje się właśnie w tym rozdziale. Dalsze wskazania zostały zawarte w statutach poświęconych parafii oraz uczestnictwu wiernych świeckich w zbawczej misji Kościoła.

1. Istota apostołatu miłości miłosiernej

IV Synod Diecezji Tarnowskiej podkreśla, że posługa miłości i miłosierdzia obejmująca materialne i duchowe potrzeby człowieka, należy do natury Kościoła. Jest ona czymś niezbywalnym w działalności wspólnoty uczniów Chrystusa. Bez posługi miłości Kościół przestałby pełnić jedno ze swoich podstawowych zadań. Ten rodzaj działalności służy nie tylko realizacji tego co istotne w misji Kościoła, ale przyczynia się także do skutecznej odnowy całego życia religijnego⁵¹.

Synod wyprowadza konieczność pełnienia apostołstwa miłości miłosiernej z więzi, która łączy ze sobą wszystkich członków ludu Bożego. Jest nią „wzajemna miłość oraz wzajemne posługiwanie”⁵². Takie uzasadnienie zostaje rozwinięte we wprowadzeniu zredagowanym dla tej części statutów przez Kolegium Koordynacyjno-Redakcyjne. Znajdujemy w nim szersze odwołanie się do miłosiernej miłości Boga do ludzi objawionej w Jezusie

⁴⁷ Por. tamże.

⁴⁸ Por. Tamże, s. 319-322. Kolegium Koordynacyjno-Redakcyjne przygotowało m.in. bardzo cenne wprowadzenia do poszczególnych ksiąg IV Synodu.

⁴⁹ Nosi ona nazwę: *Wspólnota i posługiwanie*. Dwie pierwsze księgi synodu dotyczą odpowiednio funkcji przepowiadania oraz uświęcania.

⁵⁰ Por. *IV Synod*, dz. cyt., stat. 660-712.

⁵¹ Por. tamże, stat. 660-661.

⁵² Tamże, stat. 660.

Chrystusie. To On swoimi czynami i nauką ukazał Boga, który jest „bogaty w miłosierdzie” (Ef 2,4) i wezwał do naśladowania Go poprzez czyny miłości i miłosierdzia wobec bliźnich. Miłość wzajemna i wzajemne posługiwanie we wspólnocie jest odpowiedzią na miłość Boga, który miłuje wszystkich, okazując szczególną troskę ubogim, chorym i cierpiącym⁵³ Z tej też racji nie ma we wspólnocie Kościoła wiernych, którzy nie potrzebowaliby pomocy, ani takich, którzy nie mogliby pomagać innym. Miłość miłosierna dotyczy wszystkich, niezależnie od stanu posiadania i sytuacji życiowej. Również ci, którzy korzystają z pomocy charytatywnej, winni starać się świadczyć ze swej strony dobro innym i modlić się za ofiarodawców⁵⁴ Wszyscy zaś, którzy otrzymali od Boga więcej darów duchowych i materialnych, mają większy obowiązek niesienia pomocy innym⁵⁵

2. Zakres i formy świadczenia miłosierdzia

Podjmując temat apostołstwa miłości miłosiernej, IV Synod Diecezji Tarnowskiej wskazuje na konkretne kategorie osób potrzebujących i formy urzeczywistnienia miłosierdzia wobec nich, które stanowią duszpasterstwo danej grupy. Jako pierwsze zostały podane normy odnoszące się do duszpasterstwa dobroczynności, następnie rozporządzenia dla duszpasterstwa chorych, starszych wiekiem, samotnych, więźniów, głuchoniemych, niewidomych, upośledzonych umysłowo, aż po duszpasterstwo trzeźwości, duszpasterstwo turystyczne, wczasowe i zdrojowe. Każdy z wymienionych rodzajów działań angażuje całą wspólnotę ludu Bożego, choć najwięcej miejsca zostało poświęcone zadaniom i obowiązkom duszpasterzy. W przedstawieniu zakresu i form świadczenia miłosierdzia zostanie pominięte duszpasterstwo turystyczne, zdrojowe i wczasowe⁵⁶

2.1. Pomoc ubogim i potrzebującym

Troska i pomoc Kościoła dla ludzi ubogich, w potrzebie i doświadczonych nieszczęściami losowymi jest nazwana w dokumencie synodalnym duszpasterstwem dobroczynności lub działalnością charytatywną. W tej części statutów synodalnych zwraca się uwagę przede wszystkim na formy działalności charytatywnej w parafii. Jedną z nich jest kształtowanie u wszystkich wiernych postaw wrażliwości, życzliwości i ofiarności poprzez różne formy przepowiadania oraz liturgię, która jest miejscem doświadczania miłości

⁵³ Por. *Wprowadzenie do Księgi trzeciej: „Wspólnota i posługiwanie”*, w: *IV Synod*, dz. cyt., s. 171-172.

⁵⁴ Por. *IV Synod*, dz. cyt., stat. 670.

⁵⁵ Por. tamże, stat. 660.

⁵⁶ Duszpasterstwo turystyczne, zdrojowe i wczasowe jest wyrazem troski o duchowe dobro człowieka. Jednakże wydaje się, że byłoby rzeczą korzystniejszą, aby zostało potraktowane przez synod np. jako osobny punkt w całości duszpasterstwa, bez wiązania go z apostołstwem miłości miłosiernej.

Boga i wezwaniem do kierowania się miłością, zwłaszcza wobec bliźnich w potrzebie. Kolejnym działaniem jest rozpoznawanie rzeczywistych potrzeb członków wspólnoty parafialnej. Oczywistą formą działalności charytatywnej jest także niesienie bezpośredniego wsparcia tym, którzy go potrzebują. Synod wskazuje, że taka pomoc ma dotyczyć przede wszystkim ratowania życia dzieci nienarodzonych, wspierania rodzin wielodzietnych i samotnych matek. To właśnie te trzy działania należą do „najważniejszych zadań charytatywnych w parafii”⁵⁷

Działalność charytatywną winna charakteryzować stałość i systematyczność. Dlatego prowadzone przez parafie inne przedsięwzięcia i formy działalności nie mogą nigdy stanowić usprawiedliwienia dla umniejszenia zaangażowania w służbę potrzebującym. Synod zwraca uwagę, aby prowadzone w parafiach inwestycje, związane z budową bądź remontem obiektów sakralnych, nie spowodowały zaniedbań w działalności charytatywnej. Dotyczy to także ofiar składanych na tę działalność, które powinny być zawsze przeznaczone zgodnie z celem⁵⁸

Za całość pracy charytatywnej w parafii jest odpowiedzialny proboszcz. Jest on wspierany przez parafialny zespół charytatywny, składający się ze świeckich wolontariuszy. Jeśli parafia jest duża, to powinna także zatrudnić na stałe osobę zakonną lub świecką jako tzw. siostrę miłosierdzia, która otoczyłaby systematyczną opieką ludzi starych, chorych i opuszczonych⁵⁹

Normy prawa diecezjalnego zobowiązują każdą parafię do zorganizowania Tygodnia Miłosierdzia, którego celem jest uwrażliwienie wiernych na sprawy miłosierdzia poprzez głoszenie słowa Bożego, modlitwę i organizowanie konkretnych form pomocy⁶⁰

2.2. Opieka nad chorymi i cierpiącymi

Synod przypomina, że chorzy stanowią drogocenną część Kościoła. Otoczenie ich należną opieką jest spełnieniem misji przekazanej Kościołowi przez Chrystusa. Synodalne normy i zalecenia w obszarze duszpasterstwa chorych są skierowane przede wszystkim do duszpasterzy i obejmują kilka zasadniczych aspektów.

⁵⁷ Tamże, stat. 662- 663 § 1-2.

⁵⁸ Por. tamże, stat. 663 § 3.

⁵⁹ Por. tamże, stat. 664-665. Zalecenie synodu odnoszące się do sióstr miłosierdzia wyrażało zamiar kontynuowania w pewnym stopniu tradycji działania tego typu osób w parafiach diecezji tarnowskiej. W okresie przedwojennym oraz po II wojnie światowej siostry miłosierdzia, zwane także siostrami parafialnymi, działały w prawie każdej parafii i odgrywały niezwykle ważną rolę w całości działalności charytatywnej wspólnoty (por. L. Rojowski, *70 lat Caritas tarnowskiej. Historia powstania*, w: *Przebóstwiać to co ludzkie. Księga pamiątkowa ku czci ks. biskupa W. Bobowskiego*, red. S. Sojka, J. Stala, Tarnów 2007, s. 559, przyp. 20; tenże, *Działalności Związku „Caritas” Diecezji Tarnowskiej w latach 1937-1939*, „Tarnowskie Studia Teologiczne” 29/2 (2010), s. 11-12.

⁶⁰ *IV Synod*, dz. cyt., stat. 667. Obowiązek organizacji Tygodnia Miłosierdzia spoczywa na parafii niezależnie od tego, czy posiada ona Parafialny Zespół Charytatywny.

Jednym z nich są formy osobistego zaangażowania duszpasterzy w troskę o chorych. Podejmując ją, kapłani winni modlić się za chorych, odwiedzać ich w domach i szpitalach, odprawiać msze św. w domu chorego, sprawować posługę sakramentalną w I piątki miesiąca, organizować pielgrzymki chorych do sanktuariów, urządzać parafialne dni chorych, udostępniać im lekturę religijną i nieść pomoc materialną.

Wyrazem duszpasterskiej troski kapłanów o chorych jest także formowanie wiernych w duchu miłości i wrażliwości na potrzeby ludzi cierpiących. Synod wskazuje, że nauczanie winno być skierowane do rodzin ludzi chorych, ich sąsiadów oraz całej wspólnoty parafialnej. Centralną ideą przepowiadania na ten temat powinno być ukazywanie ewangelicznej prawdy, że w osobie chorego jest obecny sam Chrystus. Nauczanie powinno prowadzić wiernych do przyjmowania właściwej postawy wobec chorych, która przejawia się w życzliwości, cierpliwości, trosce o ich potrzeby materialne i duchowe, a zwłaszcza w przygotowaniu na przyjęcie sakramentu chorych.

Kolejnym aspektem duszpasterskiej troski o chorych jest tworzenie grup charytatywnych mających na celu niesienie im pomocy i wsparcia. Zakładane z inicjatywy duszpasterzy zespoły wolontariuszy mogą wspierać zarówno chorych pozostających w domach, jak i tych przebywających w szpitalach i innych ośrodkach opieki.

Statuty IV Synodu diecezjalnego stwierdzają ponadto, że proboszczowie parafii, na terenie których znajduje się szpital, mają obowiązek zapewnienie pieczy duszpasterskiej nad przebywającymi w nim chorymi poprzez ustanowienie kapelana. Jego obowiązki i uprawnienia reguluje stosowna umowa między kapelanem a zarządem szpitala. Synod wskazuje także na konieczność utworzenia w każdym szpitalu kaplicy jako miejsca uczestnictwa chorych w codziennej Mszy św.⁶¹

2.3. Troska o ludzi w podeszłym wieku, samotnych i więźniów

IV Synod uznaje wielorakie zasługi ludzi starszych wiekiem dla życia religijnego parafii. Umiejętne rozeznanie ich sytuacji, potrzeb i możliwości może przyczynić się do powierzenia im tych odcinków pracy parafialnej, w których mogą wykorzystać swoje doświadczenie. W większości jednak ludzie starsi sami potrzebują pomocy i wsparcia. Normy synodalne wskazują jednoznacznie, że obowiązek niesienia im pomocy spoczywa przede wszystkim na najbliższej rodzinie, a dopiero w dalszej kolejności na sąsiadach i wspólnocie parafialnej. Podobnie jak w przypadku duszpasterstwa chorych, zaleca się duszpasterzom, aby byli osobiście zaangażowani w troskę o takie osoby poprzez ich odwiedzanie oraz niesienie sakramentalnej posługi. Zadaniem kapłanów jest także uwrażliwianie wiernych na potrzeby ludzi starszych. Tym, którzy pozostają w swoich domach można nieść pomoc poprzez odwiedziny, zrobienie zakupów, posprzątanie mieszkania. Nieco inna jest

⁶¹ Por. tamże, stat. 671-673.

sytuacja ludzi starszych, którzy znaleźli się w domach opieki. Synod apeluje do personelu placówki, aby starał się stworzyć osobom starszym klimat życzliwości i miłości na wzór dobrej rodziny; zachęca siostry zakonne posługujące w wielu domach opieki do dalszej pełnej oddania posługi, zaś proboszczom parafii zaleca zapewnienie pensjonariuszom stałej posługi duszpasterskiej, jeśli placówka nie posiada stałego kapelana.

Jeśli chodzi o troskę o osoby samotne, które nie zawarły związku małżeńskiego, to IV Synod diecezjalny wskazuje, że głównym celem duszpasterstwa wobec tej grupy jest udzielenie im pomocy w znalezieniu w Kościele drogi do pełnego rozwoju osobowości poprzez służbę bliźnim. W ramach duszpasterskiej troski należy im wskazywać przede wszystkim możliwości ofiarnej pracy w różnych dziedzinach życia parafialnego, a przez odpowiednią formację uczynić szczególnie wartościowymi członkami wspólnoty parafialnej. Normy synodalne zalecają organizowanie spotkań dla ludzi samotnych, poświęcenie im osobnej konferencji w czasie rekolekcji parafialnych, oraz zachęcanie do uczestnictwa w rekolekcjach zamkniętych⁶².

Rozporządzenia prawa diecezjalnego zawierają dwa statuty odnoszące się do duszpasterstwa więźniów. Synod wskazuje na ewangeliczne korzenie troski o więźniów, będącej realizacją nakazu Chrystusa (por. Mt 25,36). Odpowiedzialnymi za ten rodzaj duszpasterstwa są kapelani więzienni. Ich posługa wobec więźniów ma przede wszystkim charakter sakramentalny i obejmuje sprawowanie Mszy św., głoszenie homilii dostosowanej do potrzeb słuchaczy oraz sprawowanie sakramentu pokuty⁶³.

2.4. Troska o niepełnosprawnych

W ramach duszpasterstwa osób niepełnosprawnych IV Synod diecezjalny podaje normy i wskazania dotyczące troski o głuchoniemych, niewidomych i upośledzonych umysłowo.

W odniesieniu do osób głuchoniemych synod nakreśla najważniejsze zadania rodziców i duszpasterzy. Rodzicom dziecka głuchego przypomina się o obowiązku zaspokojenia jego potrzeb materialnych i duchowych, unikając dwóch skrajności: wstydlivego ukrywania dziecka i przesadnej miłości. Główne wysiłki rodziców i kapłanów winny zmierzać do wprowadzenia dzieci głuchoniemych w praktykę życia sakramentalnego. Synod wskazuje najpierw na konieczność przygotowania takich osób do pierwszej spowiedzi, Komunii św. oraz bierzmowania⁶⁴. Następnie podkreśla się potrzebę systematycznego urządzania specjalnych nabożeństw dla osób głuchoniemych

⁶² Por. tamże, stat. 680-683.

⁶³ Por. tamże, stat. 684-685.

⁶⁴ Przygotowanie do tych sakramentów może odbywać się w zakładach specjalnych, w parafii zamieszkania lub w większych grupach katechetycznych organizowanych w skali diecezjalnej (por. tamże, stat. 689).

w kilku większych ośrodkach diecezji⁶⁵ Duszpasterstwo tej grupy osób niepełnosprawnych obejmuje także przygotowanie do życia małżeńskiego i rodzinnego przez katechezę przedmałżeńską. Duszpasterze powinni zachęcać głuchoniemych do udziału w organizowanych dla nich rekolekcjach, dniach skupienia i pielgrzymkach. Synod wzywa duszpasterzy, aby w ramach troski o głuchoniemych praktykowali ich odwiedzanie i zatroszczyli się o przygotowywanie dla nich okolicznościowych spotkań związanych z rokiem kościelnym (Mikołaj, choinka, opłatek, święcone)⁶⁶ Nad duszpasterstwem głuchoniemych w diecezji czuwa referent diecezjalny, koordynujący poszczególne inicjatywy i poczynania podejmowane w tym obszarze.

Podjęmując kwestię duszpasterstwa niewidomych, dokument synodalny wskazuje, że pomimo bolesnych ograniczeń, mogą oni w pełni uczestniczyć we Mszy św. i innych sakramentach na równi z widzącymi. Nie wyklucza to jednak urządzania dla nich osobnych nabożeństw. Duszpasterze są zachęceni, aby spieszyli z pomocą i kapłańską posługą niewidomym. Troska o nich powinna się wyrażać m.in. w odwiedzinach, przekazywaniu im nagrań, tekstów religijnych pisanych alfabetem Braille'a oraz innych formach materialnej i duchowej opieki. Podobnie jak w przypadku duszpasterstwa głuchoniemych, także troska o niewidomych w diecezji jest realizowana pod kierunkiem diecezjalnego referenta⁶⁷

Jeśli chodzi o osoby niepełnosprawne umysłowo, to IV Synod Diecezji Tarnowskiej zwrócił uwagę, że nie powinny być one wyłączone z życia sakramentalnego i liturgicznego wspólnoty parafialnej. Duszpasterze i wierni winni troszczyć się zarówno o niepełnosprawnych mieszkających w rodzinach, jak i pozostających w specjalnych ośrodkach na terenie parafii. Dla przebywających w zakładach specjalnych powinno się odprawiać Mszę św. z odpowiednio dostosowaną homilią. Jeśli to możliwe, należy jednak dołożyć starań, aby mniej upośledzeni wychowankowie takich ośrodków mogli uczestniczyć we Mszy św. w kościele parafialnym. Rozporządzenia diecezjalne podkreślają także wagę nauczania katechetycznego osób niepełnosprawnych umysłowo. Za organizację katechezy dla pozostających w zakładach i szkołach specjalnych odpowiada Referat Katechetyczny, który zleca ją odpowiednio przygotowanym katechetom. Natomiast oligofrenicy pozostający w domach rodzinnych, poza zasięgiem szkoły specjalnej, winni być objęci katechezą przez miejscowych duszpasterzy. W tym ostatnim przypadku katecheza prowadzona w parafii polega przede wszystkim na przygotowaniu do sakramentów świętych⁶⁸

⁶⁵ W dokumencie synodalnym wskazane zostały ówczesnie działające ośrodki duszpasterstwa głuchoniemych w diecezji: Bochnia, Brzesko, Dębica, Gorlice, Mielec, Nowy Sącz i Tarnów (por. tamże, stat. 691).

⁶⁶ Por. tamże, stat. 687-695.

⁶⁷ Por. tamże, stat. 696-699.

⁶⁸ Por. tamże, stat. 700-703. W obszarze opieki i wychowania osób niepełnosprawnych umysłowo Synod podkreśla wielką wartość pracy sióstr zakonnych.

2.5. Duszpasterstwo trzeźwościowe

Synod widzi w nadużywaniu alkoholu wielkie zagrożenie szkodzące dobru jednostki, rodziny, społeczeństwa i Kościoła. Celem duszpasterstwa trzeźwościowego jest zmiana negatywnego społecznego obyczaju, propagowanie abstynencji⁶⁹ i nowych wzorców życia, które będą przynajmniej racjonalizowały spożywanie alkoholu. Synod kładzie nacisk na wychowanie do trzeźwości poprzez podejmowanie tej tematyki w ramach przepowiadania i katechezy, wpisywanie się do ksiąg trzeźwości, propagowanie praktyki przyrzeczeń całkowitej abstynencji do 18. roku życia⁷⁰ oraz zachowywanie zwyczaju organizowania przyjęć bezalkoholowych z okazji przyjmowanych sakramentów świętych.

Duszpasterstwo trzeźwościowe w parafii powinno być oparte o program Parafialnego Apostolatu Trzeźwości i Kół św. Stanisława⁷¹ Synod wskazuje, że takie koła powinny rozwinąć swoją działalność w każdej parafii⁷² Wśród inicjatyw służących promowaniu trzeźwości i przeciwdziałaniu pladze nadużywania alkoholu wymieniony został również Diecezjalny Dzień Modlitw o Trzeźwość, połączony z diecezjalną pielgrzymką do Szczepanowa.

W statutach synodalnych zwraca się ponadto uwagę na wielkie szkody płynące z pokątnej produkcji i sprzedaży alkoholu. W związku z tym zaleca się duszpasterzom, aby w czasie kolędy omijali rodziny, w których ma miejsce ta praktyka, a także odmawiali udziału w pogrzebach osób, które – mimo uprzednich upomnień – nie zaprzestały tego procederu⁷³

Synod nie podaje w tej części swoich uchwał żadnych wskazań odnoszących się do pomocy ofiarom uzależnienia od alkoholu i ich rodzinom. Takie wskazania znalazły się natomiast w dołączonym do Synodu *Statucie Parafialnego Apostolatu Trzeźwości i Kół św. Stanisława*⁷⁴

3. Podmioty apostołstwa miłości miłosiernej

Analiza norm IV Synodu Diecezji Tarnowskiej odnoszących się do apostołstwa miłosierdzia pozwala wyróżnić zasadnicze podmioty zaangażo-

⁶⁹ Synod, odwołując się do doświadczenia duszpasterskiego, przypomina, że abstynencja jest najskuteczniejszą formą przeciwstawienia się pladze alkoholizmu (por. tamże, stat. 705 § 2).

⁷⁰ Chodzi o przyrzeczenia składane przy I Komunii św. i odnawiane przy sakramencie bierzmowania.

⁷¹ Koła św. Stanisława powstały jako owoc jubileuszu 900-lecia śmierci patrona diecezji. W dokumentach IV Synodu znajduje się *Statut Parafialnego Apostolatu Trzeźwości i Kół św. Stanisława* (por. *IV Synod*, dz. cyt., s. 302-304).

⁷² Na całością działań Parafialnego Apostolatu Trzeźwości i Kół św. Stanisława czuwa Referat Duszpasterstwa Trzeźwościowego.

⁷³ Por. *IV Synod*, dz. cyt., stat. 704-708.

⁷⁴ Wymienione tam formy wsparcia to: kierowanie alkoholików na leczenie, pomoc dla rodzin, w których jeden z członków jest alkoholikiem (por. *Statut Parafialnego Apostolatu Trzeźwości i Kół św. Stanisława*, art. 7.1, 5-6, s. 303).

wane w tę działalność. Są nimi duszpasterze, osoby życia konsekrowanego i wierni świeccy⁷⁵

3.1. Duszpasterze

Jeśli chodzi o duszpasterzy, IV Synod określa stojące przed nimi zadania w rozdziałach o apostołstwie miłości miłosiernej, o parafii i jej duszpasterzach, o dekanacie i jego organizacji, a także w rozdziale poświęconym ogólnie duchowieństwu diecezjalnemu.

Według norm prawa synodalnego proboszcz jest zobowiązany do zorganizowania działalności charytatywnej w parafii oraz ponosi za nią osobistą odpowiedzialność⁷⁶. Jedynie w większych parafiach może zlecić to zadanie wikariuszowi⁷⁷. W dziele organizowania działalności charytatywnej w parafii szczególną rolę odgrywa powołanie i funkcjonowanie Parafialnego Zespołu Charytatywnego. Proboszcz parafii w ramach pasterskiej troski o powierzonych mu wiernych, winien „szczególnie pamiętać o chorych, duchowo zaniedbanych, nieszczęśliwych, dotkniętych jakimkolwiek doświadczeniem”⁷⁸. Dla wszystkich mieszkańców parafii powinien być ojcem i opiekunem, na wzór Chrystusa, Dobrego Pasterza⁷⁹. Obowiązkiem proboszcza jest przeznaczyć jedną ze składek parafialnych w ciągu roku na cele charytatywne⁸⁰.

Proboszcz i inni duszpasterze realizują stojące przed nimi zadania w obszarze dobroczynności poprzez formowanie wiernych i kształtowanie w nich postaw wrażliwości, ofiarności i zaangażowania, zapewnienie dostępu do sakramentów św. dla chorych, starszych, niepełnosprawnych i więźniów, sprawowanie innych form kapłańskiej posługi wobec potrzebujących, a także przez zaangażowanie w rozeznanie sytuacji osób w potrzebie i osobiste niesienie im pomocy materialnej. Synod przypomina kapłanom, że ofiary jakie otrzymują od wiernych za kapłańską posługę, stanowią dobro całego Kościoła. Z tej racji powinni oni dzielić się z potrzebującymi i przekazywać ofiary na cele dobroczynne⁸¹.

Dalsze normy synodalne dotyczące zadań duszpasterzy w dziedzinie działalności charytatywnej wskazują na szczególne powinności w tej sferze wicedziekana dekanatu. Do jego obowiązków należy roztoczenie opieki nad kapłanami chorymi i jeśli zachodzi taka potrzeba, zorganizowanie dla nich pomocy materialnej. Wicedziekan pełni także obowiązki dekanalnego refe-

⁷⁵ Synod w niewielkim stopniu podejmuje bezpośrednio kwestie zadań stojących przed biskupem diecezjalnym w obszarze miłości miłosiernej. W jednym ze statutów podkreśla się, że troszczy się on o powierzonych mu wiernych „w uczynkach miłości, bierze ich w opiekę i obronę” (tamże, stat. 319 § 2).

⁷⁶ Por. tamże, stat. 339 § 1.

⁷⁷ Por. tamże, stat. 664 § 1.

⁷⁸ Tamże, stat. 339 § 1.

⁷⁹ Por. tamże, stat. 339 § 2.

⁸⁰ Por. tamże, stat. 633 § 4.

⁸¹ Por. tamże, stat. 393 § 3.

renta do spraw dobroczynności. W ramach tej funkcji czuwa nad akcją charytatywną w dekanacie, organizuje dekanalne dni skupienia dla opiekunek rejonowych oraz dekanalne dni chorych w lokalnych sanktuariach⁸².

3.2. *Instytuty życia konsekrowanego i stowarzyszenia życia apostołskiego*

Synod uznaje wielkie znaczenie i wkład instytutów zakonnych w dzieło miłosierdzia⁸³ i zachęca ich członków do dalszego zaangażowania w służbę potrzebującym. Zaangażowanie to powinno się przejawiać przede wszystkim w zasięgu własnych domów zakonnych przez okazywanie apostołskiej wrażliwości na potrzeby i cierpienia innych oraz spieszenie z pomocą ubogim, chorym, opuszczonym i zagubionym duchowo⁸⁴

Wobec wzrastającej liczby rodzin rozbitych, dotkniętych alkoholizmem, narkomanią i ubóstwem, normy synodalne wskazują na potrzebę szerszego włączenia się sióstr zakonnych w przedsięwzięcia podejmowane przez organizmy i struktury diecezjalne i parafialne. Chodzi o zaangażowanie w różne formy duszpasterstwa rodzin, wspieranie samotnych matek, udział w akcji „Wakacje z Bogiem” oraz opiekę nad dziećmi w świetlicach i innych placówkach opiekuńczo-wychowawczych. Synod zachęca ponadto siostry zakonne, aby brały jak najszerzy udział w parafialnym duszpasterstwie ludzi chorych, starszych wiekiem i samotnych⁸⁵

Na uwagę zasługuje także zachęta, wynikająca ze zmieniającego się wówczas stosunku państwa do Kościoła, dotycząca wykorzystania możliwości ponownego podjęcia pracy w szpitalach, domach opieki, zakładach wychowawczych i przedszkolach. Synod wskazuje żeńskim instytutom zakonnym, aby w planowaniu swojego rozwoju wzięły to pod uwagę i przygotowały się do powrotu do takich miejsc posługi⁸⁶

3.3. *Wierni świeccy*

Apostolat wiernych świeckich polega przede wszystkim na uświęcaniu siebie i innych poprzez ożywianie i przenikanie porządku doczesnego duchem ewangelicznym. IV Synod Diecezji Tarnowskiej wskazuje, że spełniają oni swoją misję w świecie, w środowisku ich codziennego życia, m.in.

⁸² Por. tamże, stat. 379 § 1 i § 4. Podobnie ujmuje to stat. 668 § 1, w którym stwierdza się, że wicedziekan troszczy się o duszpasterstwo dobroczynności w dekanacie i organizuje przynajmniej raz w roku dekanalny dzień skupienia dla wszystkich członków Parafialnych Zespołów Charytatywnych.

⁸³ Synod podkreśla zwłaszcza zasługi i wkład żeńskich instytutów zakonnych podejmujących pracę opiekuńczą i wychowawczą nad niepełnosprawnymi umysłowo w ośrodkach specjalnych oraz opiekujących się ludźmi chorymi i w podeszłym wieku w domach opieki (por. tamże, stat. 669; 677 § 3; 703).

⁸⁴ Por. tamże, stat. 486.

⁸⁵ Por. tamże, stat. 493-494.

⁸⁶ Por. tamże, stat. 496.

przez dawanie przykładu postawy otwartej na drugiego człowieka⁸⁷ To ogólne sformułowanie zostaje uszczegółowione w kolejnych statutach synodalnych, które poświęcają dosyć dużo miejsca zaangażowaniu świeckich w apostołat miłości i miłosierdzia chrześcijańskiego.

Normy synodalne przypominają najpierw wiernym świeckim, że nie mogą zamykać się w kręgu własnych spraw i problemów, odsuwając się przez to od ludzi potrzebujących pomocy. Przeciwnie, winni oni okazać miłosierdzie przede wszystkim chorym, osamotnionym, osobom niepełnosprawnym i ich rodzinom, a także dzieciom zaniedbanym i opuszczonym przez rodziców. W trosce o dobro duchowe chorych wierni świeccy winni przyczynić się do korzystania przez nich z sakramentów św. Zachęca się, aby udostępniali chorym książki, czasopisma i nagrania, zwłaszcza o charakterze religijnym. W celu niesienia pomocy chorym wierni świeccy winni włączyć się aktywnie w tworzenie w parafiach zespołów wolontariuszy⁸⁸, a także grup specjalistycznych, zajmujących się pielęgnowaniem chorych. W odniesieniu do osób niepełnosprawnych wierni świeccy winni dążyć do zakładania wspólnot i stowarzyszeń grupujących osoby niepełnosprawne i ich rodziny w celu przełamania izolacji takich osób. Troska o dzieci pozabawione rodziców znajduje wyraz w adopcji, podejmowanej zwłaszcza przez małżeństwa bezdzietne, oraz tworzenie rodzin zastępczych. W realizację tych zadań powinny włączyć się także parafialne poradnie rodzinne⁸⁹

Wierni świeccy mogą podejmować dzieła miłosierdzia indywidualnie, jak i wspólnotowo. Zorganizowane świadczenie miłosierdzia odbywa się przede wszystkim za pośrednictwem parafialnych grup charytatywnych⁹⁰ Ich celem jest niesienie pomocy osobom potrzebującym oraz pobudzanie całej wspólnoty parafialnej do praktykowania miłosierdzia.

Jednym z zasadniczym obszarów apostołstwa świeckich jest małżeństwo i rodzina. We wspólnocie rodzinnej winny kształtować się odpowiednie przymioty ludzkie i chrześcijańskie. Najważniejszym z nich jest cnota miłości, która powinna przenikać całe życie małżeńskie i rodzinne. Synod podkreśla, że w wychowaniu rodzinnym należy także zwrócić szczególną uwagę na kształtowanie i uczenie ofiarności i szacunku dla starszych. Wychowanie do miłości i otwartości na potrzeby innych w rodzinie odbywa się przez słowo, a jeszcze bardziej przez samo praktykowanie takich postaw w codziennym życiu⁹¹

Środowiskiem właściwym dla posłannictwa wiernych świeckich jest także obszar pracy zawodowej. Normy synodalne zawierają kilka wskazań

⁸⁷ Por. tamże, stat. 523.

⁸⁸ Praca takich zespołów polegałaby m.in. na umożliwieniu chorym uczestnictwa w nabożeństwach i uroczystościach religijnych, a także na wykonywaniu dla nich różnych prac usługowych.

⁸⁹ Por. tamże, stat. 525-528.

⁹⁰ Ze względów wychowawczych w dzieła charytatywne, zarówno parafialne, jak i pozaparafialne, należy jak najpełniej zaangażować dzieci i młodzież (por. tamże, stat. 529).

⁹¹ Por. tamże, stat. 534 § 1, § 2.2-3; stat. 538.

związanych z postawami miłości i miłosierdzia realizowanymi w tym obszarze. Chrześcijanin powinien starać się, aby wspólna praca wytwarzała więzi łączące ludzi ze sobą, zwłaszcza w chwilach trudnych. Taka więź wyraża się w m.in. w różnych formach pomocy, także materialnej⁹², oraz poprzez tworzenie grup samopomocy⁹³ Synod podkreśla szczególny obowiązek apostołstwa spoczywający na nauczycielach, służbie zdrowia i urzędnikach państwowych. W odniesieniu do pracowników służby zdrowia wskazuje się na ich odpowiedzialność za upowszechnianie w społeczeństwie chrześcijańskiej postawy wobec życia, choroby, cierpienia i śmierci. Swoje zawodowe zadania powinni oni wykonywać z poczuciem wielkiej odpowiedzialności w stosunku do każdego chorego, niezależnie od jego wieku, poziomu umysłowego, wykształcenia i sytuacji materialnej. Ich apostołska postawa uwidoczni się również, przy zaistnieniu takiej potrzeby, w podjęciu obowiązków poza godzinami pracy i udzieleniu bezinteresownej pomocy także tym, którzy nie zostali powierzeni ich specjalnej pieczy⁹⁴

4. Struktury duszpasterstwa charytatywnego i specjalnego

IV Synod Diecezji Tarnowskiej zawiera wskazania dotyczące struktur zorganizowanej działalności charytatywnej na poziomie diecezjalnym i parafialnym oraz struktur duszpasterstwa kierujących opieką głuchoniemych i niewidomych w diecezji.

Jeśli chodzi o struktury duszpasterstwa dobroczynności, to należy zauważyć, że synod skupia się głównie na poziomie parafialnym. Podstawową jednostką organizującą i realizującą posługę charytatywną we wspólnocie jest Parafialny Zespół Charytatywny. Prawodawstwo synodalne zachęca usilnie duszpasterzy do zorganizowania takiego zespołu w każdej parafii. Powinny do niego należeć osoby odpowiednio dobrane, mające doświadczenie i przygotowanie w tym zakresie. W skład Parafialnego Zespołu Charytatywnego powinna wejść także młodzież. W ramach zespołu działają opiekunki rejonowe, podejmujące posługę na rzecz osób chorych i opuszczonych oraz wspierające proboszcza w rozdawnictwie darów otrzymanych z zagranicy⁹⁵ Do podstawowych zadań Parafialnego Zespołu Charytatywnego należy wspomaganie duszpasterzy w rozpoznawaniu potrzeb, organizowaniu Tygodni Miłosierdzia, adwentowych i wielkopostnych akcji miłosierdzia, dni chorych oraz pielgrzymek ludzi chorych do sanktuariów. Członkowie zespołu winni uczestniczyć w comiesięcznych spotkaniach modlitwoformacyjnych⁹⁶

⁹² Por. tamże, stat. 649.

⁹³ Por. tamże, stat. 542 § 4.

⁹⁴ Por. tamże, stat. 556 § 2; 537-538.

⁹⁵ Por. tamże, stat. 664. Zadanie wspierania proboszcza w rozdawnictwie darów z zagranicy było związane z ówczesną sytuacją, kiedy to Kościół w Polsce otrzymywał znaczącą pomoc materialną w formie darów, którymi były głównie odzież, żywność i lekarstwa.

⁹⁶ Por. tamże, stat. 666.

Strukturą diecezjalną, która kieruje duszpasterstwem dobroczynności w diecezji, jest Referat Charytatywny, nazywany także Referatem Duszpasterstwa Dobroczynnego⁹⁷ Synod nie określa jego szczegółowych zadań, ograniczając się jedynie do podkreślenia jego kierowniczej roli oraz do wskazania, że na jego czele stoi referent diecezjalny⁹⁸

W odniesieniu do struktur duszpasterstwa głuchoniemych synod wymienia funkcję referenta diecezjalnego, który koordynuje podejmowane działania i inicjatywy, organizuje rekolekcje specjalne, pielgrzymki i kursy przedmażeńskie, udziela koniecznych porad kapłanom, rodzicom i osobom głuchoniemym, podejmując także w razie potrzeby osobistą posługę duszpasterską w tym obszarze⁹⁹

Również praca duszpasterska nad niewidomymi jest koordynowana przed diecezjalnego referenta – duszpasterza niewidomych¹⁰⁰ Kieruje on pracą Referatu Duszpasterstwa Niewidomych utworzonego w trakcie trwania IV Synodu¹⁰¹

Wśród struktur diecezjalnych w obszarze apostołstwa miłości miłosiernej warto także wspomnieć wzmiankowany przez IV Synod Referat Duszpasterstwa Trzeźwościowego¹⁰² oraz parafialne organizmy tegoż duszpasterstwa, do których Synod zalicza Parafialny Apostolat Trzeźwości i Koła św. Stanisława.

IV. WNIOSKI KOŃCOWE

Wszystkie analizowane synody diecezjalne w diecezji tarnowskiej podejmują tematykę działalności charytatywnej, choć nie w każdym z dokumentów jest ona tak nazywana. Szczegółowe rozporządzenia każdego z synodów diecezjalnych stanowią odzwierciedlenie ówczesnych koncepcji duszpasterstwa. Dlatego różnice, jakie występują w praktycznych zarządzeniach dotyczących działalności charytatywnej, należy postrzegać z uwzględnieniem tej zasadniczej kwestii.

Godnym podkreślenia jest fakt, że żaden z tarnowskich synodów nie pomija kwestii opieki nad ubogimi, chorymi, starszymi, opuszczonymi

⁹⁷ Działalność Referatu Duszpasterstwa Dobroczynności nawiązywała do form świadczenia miłosierdzia wypracowanych w okresie powojennym po likwidacji przez władze komunistyczne Związku „Caritas” Diecezji Tarnowskiej. We wprowadzeniu do trzeciej księgi statutów synodalnych podkreślono niektóre formy działania Referatu odnoszące się do ówczesnej sytuacji. Były to: rozdawnictwo darów pochodzących z zagranicy, troska o internowanych i więzionych w stanie wojennym oraz o ich rodziny, organizacja „kuchni dla ubogich” w Tarnowie wydającej dziennie ponad 100 obiadów (por. tamże, s. 174).

⁹⁸ Por. tamże, stat. 668 § 2.

⁹⁹ Por. tamże, stat. 695.

¹⁰⁰ Por. tamże, stat. 699.

¹⁰¹ Referat ten został utworzony w 1984 r. Wcześniej troska o organizację opieki duszpasterskiej nad niewidomymi w diecezji była podejmowana przez Referat Duszpasterstwa Specjalnego.

¹⁰² Por. tamże, stat. 707 § 2.

i niepełnosprawnymi. W uchwałach synodalnych podejmowane są także sprawy duszpasterskiej troski o emigrantów oraz zagadnienia duszpasterstwa trzeźwościowego. Świadczy to o znaczeniu przyznawanym *caritas* Kościoła jako istotnemu i niezbywalnemu zadaniu wspólnoty eklezjalnej.

Chcąc wskazać pewne charakterystyczne rysy norm poszczególnych synodów, należy zauważyć, że w regulacjach I i III Synodu troska o różne kategorie osób potrzebujących pomocy materialnej bądź duchowej została w normach wpisana zasadniczo w ważniejsze obowiązki proboszcza, zaś w rozporządzeniach IV Synodu tworzy ona główny trzon apostołatu miłości miłosiernej, której podmiotem jest cała wspólnota ludu Bożego diecezji.

Z norm I Synodu Diecezji Tarnowskiej warto podkreślić, że troska o ubogich, sieroty i opuszczonych, została uznana za „najwznioślejszy obowiązek proboszcza”. Na uwagę zasługują wskazania dotyczące działań podejmowanych na rzecz emigrantów, będące przejawem troski o duchowe dobro i potrzeby osób opuszczających rodzinny kraj i parafię. Ciekawą i – jak się wydaje – bardzo użyteczną praktyką była wizytacja duszpasterska, odróżniona od kolędy i przeprowadzana przez proboszcza w całej parafii. Jednym z jej istotnych celów było rozeznanie duchowej i materialnej sytuacji wiernych. Według uregulowań tegoż synodu, rola i zaangażowanie świeckich polegały na włączeniu się do komitetów i stowarzyszeń pomocowych, dawaniu świadectwa troski o ludzi potrzebujących oraz wspieraniu duchownych w opiece nad nimi.

Rozporządzenia III Synodu Diecezji Tarnowskiej są w znacznej mierze powtórzeniem norm synodu z 1928 r. Nowością wyróżnioną w postanowieniach i wskazaniach odnoszących się do dziedziny chrześcijańskiej dobroczynności i miłosierdzia było odwołanie się do organizacyjnej i koordynującej roli działającego wówczas Związku „Caritas” Diecezji Tarnowskiej i jego parafialnych oddziałów.

IV Synod Diecezji Tarnowskiej poświęcił obszerny rozdział apostołstwu miłości miłosiernej, wyróżniając w nim duszpasterstwa: dobroczynności, chorych, starszych wiekiem, samotnych, więźniów, głuchoniemych, niewidomych i upośledzonych umysłowo, duszpasterstwo trzeźwości, turystyczne, wczasowe i zdrojowe. Takie ujęcie pozostawia pewne zapytania co do zakresu duszpasterstwa dobroczynności oraz celowości podejmowania w ramach tego rozdziału duszpasterstwa turystycznego, wczasowego i zdrojowego. Tym niemniej rozporządzenia synodalne ukazują apostołstwo miłości miłosiernej jako dobrze zorganizowaną troskę całego Kościoła lokalnego o różne kategorie potrzebujących, która ma swoje cele, formy oraz struktury parafialne i diecezjalne.

CHARITABLE ACTIVITY IN THE LIGHT OF THE DIOCESAN SYNODAL STATUTES IN THE TARNOW DIOCESE

Summary

The ministry of charity (*diakonia*) is one of the essential activities of the Church. It is as important to her as the ministry of sacraments and preaching of the Gospel. Love of neighbour as yourself, deeply grounded in the love of God, is an obligation for every individual member of the faithful and it is also a responsibility for the entire ecclesial community. This exceptional love is undertaken and accomplished in a special way at the level of parish and diocesan communities.

This article demonstrates the ministry of charity in its legal and pastoral shape in the Tarnow diocese in the light of the diocesan synodal statutes. Three synods from the years: 1928, 1948 and 1982-1986 have been taken into consideration. The detailed analysis of their regulations allows recognizing how the care for the needy of every kind was viewed and formed in a determined time of the life and mission of a local Church. This elaboration shows the rank and range of charitable activities, their forms, subjects and structures.

Keywords:

charitable activity, synod of the diocese of Tarnów